

DE HEELMEESTERS

Abraham Verghese

De heelmeesters

Vertaling Otto Biersma en Paul Bruijn

2009

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2009 Abraham Verghese
Copyright Nederlandse vertaling © 2009 Otto Biersma en Paul Bruijn
Oorspronkelijke titel *Cutting for Stone*
Oorspronkelijke uitgever Alfred A. Knopf, New York
Omslagontwerp Studio Jan de Boer
Omslagillustratie Mark Owen / Arcangel Images
Foto auteur Joanne Chan
Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede
Druk Clausen & Bosse, Leck
ISBN 978 90 234 4058 1
NUR 302

www.debezigebij.nl

Voor George en Mariam Verghese
Scribere jussit amor

En omdat ik van het leven houd
Weet ik dat ik ook van de dood zal houden.
Het kind huilt wanneer
De moeder het weghaalt van de rechterborst
Maar vindt even later
Troost bij de linker.

– Rabindranath Tagore,
Gitanjali

PROLOOG

De komst

Na een verblijf van acht maanden in de duistere baarmoeder van onze moeder kwamen mijn broer Shiva en ik aan het eind van de middag ter wereld op de twintigste september van het jaar onzes Heren 1954. Onze eerste ademhaling vond plaats op een hoogte van drieduizend meter, in de ijle lucht van Addis Abeba, de hoofdstad van Ethiopië.

Het wonder van onze geboorte voltrok zich in operatiekamer 3 van het Missing-ziekenhuis, dezelfde kamer waar onze moeder, zuster Mary Joseph Praise, het grootste deel van haar werkend bestaan had doorgebracht en zeer grote voldoening had gevonden.

Toen bij onze moeder, een non van de diocesane orde der karmelietessen van Madras, die ochtend in september onverwachts de weeën waren begonnen, was de moesson in Ethiopië net afgelopen; plotseling was het geroffel op de golfplaten daken van Missing opgehouden, als een klets-kous die midden in een zin wordt afgebroken. Van de ene dag op de andere kwamen de *meskel*-bloemen in bloei en overdekten de hellingen van de heuvels van Addis Abeba met een gouden gloed. In de velden rondom Missing overwon de zegge de modder en strekte zich nu in een schitterend tapijt uit tot aan de geplaveide toegang tot het ziekenhuis, met de belofte van iets groters dan cricket, croquet of badminton.

Missing stond op een groene helling en het rommelige complex van wit gepleisterde gebouwen met een of twee verdiepingen leek door dezelfde geologische krachten uit de bodem omhooggeduwd te zijn als de Mount Entoto. Bloembedden, als troggen gevuld door het hemelwater uit de goten, omringden de lage gebouwen als een slotgracht. De rozen van Mater Hirst overwoekerden de muren, omlijstten met hun karmozijnrode bloemen elk raam en reikten tot aan het dak. De leemgrond was zo vruchtbaar dat Mater – de wijze en verstandige directrice van het Missing-ziekenhuis – ons voorhield om er niet blootsvoets in te stappen, anders kregen we er prompt nieuwe tenen bij.

Vijf paden met aan weerskanten schouderhoge bosjes liepen van de hoofdgebouwen als spaken van een wiel naar vijf bungalows met stro-daken, die nagenoeg geheel aan het zicht werden onttrokken door kreupelbosjes, heggen, wilde eucalyptussen en naaldbomen. Het was Maters bedoeling dat Missing op een arboretum leek, of op een hoekje uit Kensington Gardens (waar ze, voordat ze naar Afrika kwam, als jonge non altijd gewandeld had) of op de hof van Eden voor de zondeval.

Missing heette eigenlijk *Missie*-ziekenhuis, een woord dat in het Ethiopisch was verbasterd tot *Missing*. Een ambtenaar van het ministerie van Gezondheid had, net van de middelbare school, op de vergunning het Missing-ziekenhuis getypt, wat hem betrof de fonetisch juiste spelling. Een verslaggever van de *Ethiopian Herald* nam die foute spelling over. Toen Mater Hirst de ambtenaar op het ministerie had benaderd om het te veranderen, pakte hij zijn oorspronkelijk getypte kopij erbij. 'Kijkt u zelf maar, mevrouw. Het is *Missing, quod erat demonstrandum*,' zei hij, alsof hij bewezen had dat de stelling van Pythagoras klopte, dat de zon in het middelpunt van het zonnestelsel stond, dat de aarde rond was en zich in een denkbeeldige uithoek daarvan de exacte locatie van Missing bevond. Zo bleef het dus Missing.

Zonder een kreet of zucht te slaken onderging zuster Mary Joseph Praise de barensweeën van haar catastrofale bevalling. Maar net achter de klapdeur in de kamer naast OK-3 brulde en hilde de bovenmaatse autoclaaf (geschonken door de lutherse kerk in Zürich) om mijn moeder, terwijl de kokendhete stoom de chirurgische instrumenten en doeken steriliseerde die bij haar gebruikt zouden worden. Want tijdens de zeven jaar die ze voor onze wrede komst in Missing had doorgebracht, had mijn moeder in een hoekje van de sterilisatieruimte vlak naast dat roestvrijstalen monster voor zichzelf een heiligdom ingericht. Haar lessenaar-met-stoel, die gered was uit een opgedoekte missieschool en nog de ingekraste wanhoop van menige leerling droeg, stond tegen de muur.

Aan de gepleisterde wand boven de lessenaar had mijn moeder een kalenderplaat van Bernini's beroemde beeld van de heilige Theresia van Avila opgehangen. De heilige Theresia ligt er slap bij, alsof ze is flauwgevallen, haar mond geopend in extase, haar blik troebel, de ogen half geloken. Aan de zijkanten kijken omstanders vanaf hun bidstoel voyeu-

ristisch op haar neer. Met een lichte glimlach en een gespierder lichaam dan zijn jeugdige gezicht betaamt, staat een jongensachtig engeltje boven de heilige, sensuele zuster. Met de vingertoppen van zijn linkerhand licht hij een tipje van het doek op dat haar boezem bedekt. In zijn rechterhand houdt hij een pijl, met dezelfde gratie als waarmee een violist zijn strijkstok omvat.

Waarom die afbeelding? Waarom Sint Theresia, moeder?

Als jongetje van vier verstopte ik me in die raamloze kamer om die afbeelding te bekijken. Er was meer dan moed voor nodig om door die zware deur te gaan, maar het gevoel dat ze daar was, mijn obsessie om de non te leren kennen die mijn moeder was, gaven me kracht. Ik zat naast de autoclaaf die dreunde en siste als een wakker wordende draak, alsof het bonken van mijn hart het beest had gewekt. Wanneer ik aan mijn moeders lessenaar zat, daalde er geleidelijk een soort rust over me neer, het gevoel dat ik contact met haar had.

Later begreep ik dat niemand haar vest had durven weghalen van de stoel waar het overheen hing. Het was een heilig voorwerp. Maar voor een vierjarige is alles heilig en gewoon tegelijk. Ik sloeg dat naar desinfecterende zeep ruikende kledingstuk om mijn schouders. Ik liet mijn nagel over de rand van de uitgedroogde inktpot glijden en kwam zo op de plekken waar haar vingers ook waren geweest. Wanneer ik zittend in die raamloze kamer opkeek naar die kalenderplaat, precies zoals zij gedaan moest hebben, raakte ik gebiologeerd door die afbeelding. Jaren later begreep ik dat Sint Theresia's terugkerende visioenen van de engel de 'transverberatie' werd genoemd, wat betekent dat er door de liefde van God een vuur in de ziel ontstoken werd en het hart werd 'geïnjecteerd' door goddelijke liefde; de metaforen van haar geloof waren ook de metaforen van de geneeskunde. Als vierjarige had ik geen woorden als transverberatie nodig om ontzag voor die afbeelding te voelen. Zonder dat ik een foto van haar had, stelde ik me voor dat de vrouw op het plaatje mijn moeder was, die door de jongensachtige engel met de speer dreigde te worden doorboord. 'Wanneer kom je nou, mama?' vroeg ik dan en mijn stemmetje weerkaatste tegen de kille betegelde wanden. *Wanneer kom je nou?*

Ik fluisterde het antwoord: 'Mijn God!' Dat was mijn enige houvast: dokter Ghosh' reactie toen ik voor het eerst daar naar binnen was gelo-

pen en hij op zoek naar mij achter me aankwam en over mijn schouders naar de afbeelding van Sint Theresia keek; hij tilde me met zijn sterke armen op en zei met een stem die niet onderdeed voor de autoclaaf: 'Volgens mij komt ze, mijn God!'

Sinds mijn geboorte zijn er zesenveertig plus vier jaar verstreken en als door een wonder ben ik in de gelegenheid om die kamer weer binnen te gaan. Ik voel me nu te groot voor die stoel en het vest ligt als de amict van een priester boven op mijn schouders. Maar de stoel, het vest en de kalenderplaat met de transverberatie zijn er nog steeds. Ik, Marion Stone, ben veranderd, maar de rest bijna niet. In de ongewijzigde kamer blader ik terug in tijd en herinnering. Door die nog even heldere afbeelding van Bernini's beeld van Sint Theresia (nu ingelijst en achter glas om te bewaren wat mijn moeder had opgehangen) kom ik daar niet onderuit. Ik word gedwongen enige orde aan te brengen in de gebeurtenissen in mijn leven, te vertellen dat het hier begon, en dat er daarna als gevolg van dit dat gebeurde, en dat het eind op die manier verbonden is met het begin, en zo zit ik nu hier.

We betreden ongevraagd dit leven, en als we geluk hebben vinden we een doel dat verder reikt dan honger, ellende en een vroege dood, wat, laten we het niet vergeten, normaal gesproken ons lot is. Ik werd volwassen en vond als doel een leven als arts. Het was niet zozeer mijn bedoeling om de wereld te redden als wel om mezelf te genezen. Weinig dokters zullen het toegeven, en zeker de jongere niet, maar onbewust geloven we aan het begin van onze carrière dat we door anderen te helpen onze eigen wonden genezen. En dat is ook zo. Maar het kan ook nog diepere wonden slaan.

Ik heb gekozen voor de chirurgie vanwege Mater, dat baken tijdens mijn kindertijd en puberteit. 'Wat is het moeilijkste wat je kunt gaan doen?' vroeg ze toen ik haar op de zwartste dag in de eerste helft van mijn leven om advies vroeg.

Ik geneerde me. Mater had het gat tussen ambitie en opportunisme zo gemakkelijk blootgelegd. 'Waarom moet ik doen wat het moeilijkste is?'

'Omdat je een instrument van God bent, Marion. Laat dat instrument niet in zijn koffer zitten. Speel erop! Laat geen stukje van je instrument

onontdekt. Neem geen genoegen met een kinderliedje wanneer je het *Gloria* kunt spelen.'

Wat gemeen van Mater om juist dat verheven koraal erbij te halen, dat me altijd het gevoel gaf dat ik samen met alle sterfelijke schepselen in stille verwondering naar de hemelen stond te staren. Ze begreep wat voor onbeschreven blad ik nog was.

'Maar, Mater, ik durf niet te dromen dat ik ooit Bach zal spelen, het *Gloria*...' fluisterde ik. Ik had nog nooit een snaar- of blaasinstrument bespeeld. Ik kon geen noten lezen.

'Nee, Marion,' zei ze en met een minzame blik pakte ze me beet; haar verweerde handen voelden ruw aan op mijn wangen. 'Nee, niet Bachs *Gloria*. Het jouwe! Jouw *Gloria* zit in jezelf. De grootste zonde is dat niet op te zoeken, voorbij te gaan aan de mogelijkheden die God in jou geschapen heeft.'

Van nature was ik meer geschikt voor een cognitieve discipline, voor een introspectieve richting: interne geneeskunde, of misschien psychiatrie. Alleen de aanblik van een operatiekamer bezorgde me al de rillingen. Het idee om een scalpel vast te houden bezorgde me buikkrampen. (En nog steeds.) Chirurgie was het moeilijkste wat ik me kon voorstellen.

En dus werd ik chirurg.

Dertig jaar later sta ik niet bekend om mijn snelheid, lef of technisch vernuft. Als je zegt dat ik evenwichtig ben, een ploetenaar, dat ik de stijl aanneem die het beste past bij de patiënt en de specifieke situatie, dan beschouw ik dat als een groot compliment. Ik put moed uit het feit dat collega-artsen bij mij komen wanneer ze zelf onder het mes moeten. Zij weten dat Marion Stone na de operatie net zo bij hen betrokken is als ervoor en tijdens. Zij weten dat aforismen als 'bij twijfel, meteen snijden' of 'snijden kan geen uitstel lijden' bij mij alleen aanslaan in die zin dat ze feilloos het onbenul van collega's blootleggen. Mijn vader, voor wiens chirurgische kwaliteiten ik de diepste bewondering heb, zegt: 'De operatie met het beste resultaat is die waarvan je besluit af te zien.' Weten wanneer ik niet moet opereren, weten wanneer iets mijn vaardigheden te boven gaat, weten wanneer ik een chirurg van mijn vaders kaliber te hulp moet roepen – dat talent, die 'brille', is weinig spectaculair.

Bij een patiënt die in levensgevaar verkeerde heb ik mijn vader eens

gesmeekt hem te opereren. Hij stond zwijgend aan het bed met een vinger aan de pols van de patiënt, lang nadat hij de hartslag gemeten had, alsof hij de huid moest voelen, het zwakke signaal in de spaakbeenslagader moest opvangen om het juiste antwoord te krijgen. Zijn scherpe gelaatstrekken verrieden opperste concentratie. In mijn fantasie zag ik de radertjes in zijn hoofd draaien, zag ik een vaag tranenwaas in zijn ogen. Uiterst zorgvuldig woog hij de opties tegen elkaar af. Ten slotte schudde hij zijn hoofd en liep weg.

Ik ging hem achterna. ‘Dokter Stone,’ zei ik, terwijl ik het liefst ‘vader’ had willen roepen. ‘Een operatie is zijn enige kans,’ zei ik. Diep van binnen wist ik dat die kans oneindig klein was, en dat het eerste vleugje anesthesie al fataal zou kunnen zijn. Mijn vader legde zijn hand op mijn schouder. Hij sprak me vriendelijk toe, alsof ik een jongere collega was in plaats van zijn zoon. ‘Marion, denk aan het Elfde Gebod,’ zei hij. ‘Gij zult niet opereren op de sterfdag van de patiënt.’

Aan die woorden denk ik in Addis Abeba wanneer er ’s nachts bij volle maan messen flitsen en stenen en kogels rondvliegen en ik het gevoel heb in een abattoir te staan in plaats van in OK-3 met mijn huid onder de smurrie en het bloed van onbekenden. Dan denk ik eraan. Maar je weet niet altijd het antwoord voordat je gaat opereren. Je opereert in het nu. Naderhand zal de retrospectoscoop, dat handige apparaat van de betweters, de organisatoren van de klucht die we M&M noemen – de morbiditeit- en mortaliteitsbespreking –, bepalen of je beslissing goed of fout was. Zo zit het leven ook in elkaar. Je leeft het voorwaarts, maar begrijpt het pas achterwaarts. Pas wanneer je stil blijft staan om achterom te kijken, zie je het lijk onder je wagen liggen.

Nu, op mijn vijftigste, bekijk ik met ontzag een openliggende buik of borst. Ik schaam me voor het menselijk vermogen om elkaar te verwonden en te verminken, om het lichaam te schenden. Het geeft me wel de kans om de kabbalistische harmonie te zien van een achter een long vandaan glurend hart, of van een lever en een milt onder de koepel van het middenrif – daarvoor val ik stil in sprakeloze bewondering. Mijn vingers controleren de darmen op mes- of kogelgaten, kronkel na kronkel, acht meter samengeperst in zo’n kleine ruimte. Als ik alle darmen die in de Afrikaanse nacht zo door mijn vingers zijn gegleden achter elkaar zou leggen, reikten ze nu al tot aan Kaap de Goede Hoop, en dan is de kop

van de slang nog niet in zicht. Maar ik zie de gewone wonderen onder de huid, de ribben en de spieren, beelden die voor de patiënt zelf verborgen blijven. Bestaat er op aarde een groter voorrecht?

Op zulke momenten gaat mijn dank weer uit naar mijn tweelingbroer Shiva – dokter Shiva Praise Stone –, zoek ik hem in de spiegeling in het glazen paneel dat de twee operatiekamers scheidt, en knik ik hem dankbaar toe omdat hij me in staat stelt te zijn wat ik nu ben. Chirurg.

Volgens Shiva komt het leven neer op gaten dichten. Shiva spreekt niet in metaforen. Gaten dichten is precies wat hij doet. Toch is het een prima metafoor voor ons beroep. Maar er is ook een ander soort gat, en dat is de wond die een gezin kan scheiden. Soms ontstaat die wond bij de geboorte, soms gebeurt het later. We dichten allemaal wat er stukgegaan is. Dat is een levenstaak. En veel laten we onafgemaakt liggen voor de volgende generatie.

Geboren in Afrika, in ballingschap geleefd in Amerika, uiteindelijk teruggekeerd naar Afrika: daarmee ben ik het levende bewijs dat geografie je lot bepaalt. Het lot heeft me teruggebracht naar de coördinaten van mijn geboorte, naar dezelfde operatiekamer waar ik ben geboren. Mijn in handschoenen gestoken handen zweven op dezelfde plek boven de operatietafel in OK-3 waar zich eens de handen van mijn vader en moeder bevonden.

In sommige nachten overstemmen duizenden krekels met hun gesjirp de hoestende en grommende hyena's in de heuvels. Plotseling valt de natuur stil. Het is alsof het appel is afgelopen en het tijd is om in het donker je partner te zoeken en je terug te trekken. In het daaropvolgende stiltevacuüm hoor ik het ijle gezoem van de sterren en voel ik me zeer blij en dankbaar voor mijn onbeduidende plek in het heelal. Op zulke momenten voel ik me verplicht aan Shiva.

Als tweelingbroers sliepen we tot onze puberteit in hetzelfde bed, als een omgekeerde v, met alleen onze hoofden tegen elkaar. We ontgroeiden die intimiteit, maar ik verlang er nog steeds naar, naar de nabijheid van zijn schedel. Wanneer ik ontwaak bij het geschenk van weer een zonsopgang, is mijn eerste gedachte om hem te wekken en te zeggen: 'Dankzij jou zie ik de nieuwe morgen.'

Wat ik Shiva bovenal verschuldigd ben: dat ik dit verhaal vertel. Mijn moeder, zuster Mary Joseph Praise, heeft het niet onthuld en mijn on-

bevreesde vader Thomas Stone liep ervoor weg, zodat ik het heb moeten reconstrueren. Alleen door het te vertellen kan de kloof tussen mijn broer en mij worden gedicht. Ja, ik heb een oneindig vertrouwen in de kracht van de geneeskunde, maar de wond die twee broers gescheiden houdt, is door geen chirurg te dichten. Waar gaas en scalpel falen, moet het verhaal slagen. Om bij het begin te beginnen...

DEEL EEN

*...want het geheim van de patiëntenzorg
schuilt in de aandacht voor de patiënt.*

FRANCIS W. PEABODY, 21 OKTOBER 1925

Terug naar de tyfeuze toestand

Zuster Mary Joseph Praise was zeven jaar voor onze geboorte vanuit India in het Missing-ziekenhuis aangekomen. Zuster Anjali en zij waren de eerste novicen van de orde der karmelietessen van Madras die ook de zware verpleegstersopleiding aan het Rijksziekenhuis in Madras hadden doorlopen. Op de dag van de diploma-uitreiking kregen Anjali en mijn moeder niet alleen hun verpleegstersspeld, maar legden ze ook hun gelofte van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid af. In plaats van 'leerling-verpleegster' (in het ziekenhuis) of 'novice' (in het klooster) te worden genoemd werden ze nu op beide plekken met 'zuster' aangesproken. Hun bejaarde en vrome abdis, Shessy Geevarughese, liefdevol als 'Vrome Amma' aangeduid, had de twee jonge nonnen tegelijk haar zegen en een verrassende opdracht gegeven: Afrika.

Op de dag dat ze zouden vertrekken, reden alle novicen uit het klooster in een colonne van riksja's naar de haven om de twee zusters uit te zwaaien. Voor mijn geestesoog zie ik de novicen in een rij langs de kade opgesteld staan, druk rebbelend van de spanning en de emotie, terwijl hun witte habijt flappert in de wind en de meeuwen rond hun sandaalvoeten hippen.

Ik heb me zo vaak afgevraagd wat mijn moeder dacht toen zuster Anjali en zij, allebei net negentien, hun laatste stappen op Indiase bodem zetten en zich inscheepten op de *Calangute*. Op de gangboord moet ze het onderdrukte gesnik en het 'God zij met je' nog hebben gehoord. Was ze bang? Had ze twijfels? Al eerder, toen ze het klooster in ging, had ze zich voor altijd losgerukt van haar biologische familie in Cochin en was ze naar Madras verhuisd, met de trein een dag en een nacht reizen van haar huis. Voor haar ouders had ze net zo goed aan de andere kant van de wereld kunnen zitten, want ze zouden haar nooit meer zien. En na drie jaar in Madras rukte ze zich los van haar geloofs familie, dit keer om een zee over te steken. Ook nu keerde ze niet terug.

Enkele jaren voor ik aan het schrijven van dit verhaal begon, ben ik naar Madras geweest om mijn moeders geschiedenis uit te zoeken. In de archieven van de karmelietessen vond ik niets over haar, maar wel de dagboeken van Vrome Amma. Toen de *Calangute* uitvoer, stak Vrome Amma als een politieman haar hand op en sprak plechtig 'met mijn kanselstem die schijnt te verhullen hoe oud ik ben' de woorden 'ga uit uw land naar het land dat Ik u wijs', want Genesis was haar favoriete Bijbelboek. Vrome Amma had lang over de missie nagedacht: natuurlijk, in India was de nood groot, maar dat zou nooit veranderen en dat was geen excuus. De twee jonge nonnen – de slimste en deugdzaamste van haar groep – moesten de fakkeldragers zijn: Indiërs die de liefde van Christus naar donker Afrika brengen, dat was haar grote ambitie. In haar dagboeken legt ze die gedachte uit: zoals de Engelse missionarissen bij hun komst naar India ontdekten, was er geen betere manier om de liefde van Christus te brengen dan met warme omslagen en kompressen, zalf en verband, ontsmetten en troost. Geen betere missie dan de missie van de geneeskunde. Haar twee jonge nonnen zouden de zee oversteken en dan zou de missie van de ongeschoeide karmelietessen van Madras beginnen.

Terwijl de vrome abdis de twee zwaaiende silhouetten boven de reling van het schip zag verkleinen tot witte stippen, beving haar een lichte vrees. Stel dat hun blinde gehoorzaamheid aan haar grote plan hen veroordeelde tot een afschuwelijk lot? 'De Engelse missionarissen hadden het almachtige Britse imperium achter zich... maar hoe zit het met mijn meisjes?' Ze schreef dat het grootse afscheid zoals zij zich dat had voorgesteld, was bedorven door het snerpende geruzie van de zeemeeuwen en het gespat van vogeluitwerpselen. Ze werd afgeleid door de allesoverheersende lucht van rottende vis en verrot hout en door de stuwadoors die met ontbloot bovenlijf uit hun door arekanotensap besmeurde mond vunzige taal uitsloegen bij het zien van haar groepje maagden.

'Vader, wij vertrouwen onze zusters aan Uw hoede toe,' zei Vrome Amma en legde de zorg daarmee op Zijn schouders. Ze hield op met zwaaien en haar handen zochten beschutting in haar mouwen. 'Wij smeken over deze onderneming van de ongeschoeide karmelietessen Uw genade en bescherming af...'

Het was 1947 en de Engelsen verlieten eindelijk India; de 'Quit India'-

beweging had het onmogelijke bereikt. Vrome Amma slaakte een diepe zucht. De wereld was veranderd en vroeg om moedig optreden, of dat dacht zij in elk geval.

De zwart-rode dobberende pakketboot die voor een zeewaardig schip moest doorgaan, stoomde over de Indische Oceaan zijn bestemming, Aden, tegemoet. In het ruim vervoerde de *Calangute* stapels kratten met katoengaren, rijst, melk, Godrej-kastjes, Tata-archiefkasten, maar ook eenendertig Royal Enfield 'Bullet'-motorfietsen met de motor in olie-goed gewikkeld. Het schip was niet bedoeld voor passagiersvervoer, maar de Griekse kapitein loste dat op door 'betalende gasten' aan boord te nemen. Om kosten te besparen wilden velen met een vrachtboot reizen en dat ging ten koste van het aantal bemanningsleden. Dus voeren er deze reis twee nonnen uit Madras mee, drie joden uit Cochin, een gezin uit Gujerat, drie verdacht uitziende Maleisiërs en enkele Europeanen, onder wie twee Franse zeelieden die teruggingen naar hun schip in Aden.

De *Calangute* had een uitgestrekt dek – meer land dan je op zee zou verwachten. Aan het ene uiteinde bevond zich, als een mug op het achterwerk van een olifant, de drie verdiepingen hoge opbouw waar bemanning en passagiers verbleven, met op de bovenste verdieping de brug.

Mijn moeder, zuster Mary Joseph Praise, was een Maleise uit Cochin in de staat Kerala. Maleisische christenen voeren hun geloof terug op Sint Thomas, die in het jaar 52 vanuit Damascus in India was aangekomen. 'Ongelovige' Thomas bouwde zijn eerste kerken ver voordat Sint Petrus in Rome kwam. Mijn moeder was godvrezend en kerkelijk, en kwam op de middelbare school onder de invloed van een charismatische karmelietes die onder de armen werkte. Mijn moeders geboortestad is een stad van vijf eilanden, als juwelen gezet op een ring gelegen aan de Arabische Zee. Specerijenhandelaars voeren al eeuwen op Cochin voor kardemom en kruidnagel, onder wie in 1498 een zekere Vasco da Gama. De Portugees stichtte in Goa een nederzetting en bekeerde de hindoebevolking met harde hand tot het katholicisme. Katholieke nonnen en priesters bereikten uiteindelijk Kerala, alsof ze niet wisten dat Sint Thomas Christus' zuivere leer al duizend jaar eerder naar Kerala had gebracht. Tot verdriet van haar ouders werd mijn moeder karmelietes en stapte ze uit de oude Syrisch-christelijke traditie van Sint Thomas om die – in de ogen van

haar ouders – dilettantensekte te omarmen. Als ze moslim of hindoe was geworden had dat hen niet meer kunnen teleurstellen. Gelukkig wisten haar ouders niet dat ze ook verpleegster was, want dat zou voor hen betekenen dat ze als een onaanraakbare haar handen bezoedelde.

Mijn moeder groeide op aan de oceaankust, met uitzicht op Chinese visnetten die als grote spinnenwebben aan lange bamboestokken boven het water bungelden. De zee was de voorraadschuur van de mensen daar, leverancier van garnalen en vis. Maar nu op het dek van de *Calangute*, zonder de kust van Cochin als houvast, herkende ze er de voorraadschuur niet in. Ze vroeg zich af of de zee in het midden altijd zo was geweest: kokend, boosaardig en woelig. Hij ranselde de *Calangute*, liet hem steigeren, slingeren en kraken, en popelde om hem op te slokken.

Zuster Anjali en zij sloten zich op in hun hut en verschansten zich tegen de mannen en de zee. Mijn moeder schrok van Anjali's schietgebiedjes. Het rituele lezen van het Lucas-evangelie was het idee van zuster Anjali; volgens haar schonk dat de ziel vleugels en het lichaam discipline. De twee nonnen onderwierpen elke letter, elk woord, elke regel en elke zin aan *dilatatio*, *elevatio* en *excessus* – contemplatie, elevatie en extase. De oude kloosterpraktijk van Richard van Sint-Victor bleek zeer geschikt voor een eindeloze overtocht. De tweede nacht, na tien uur nauwkeurig en meditatief lezen, voelde zuster Mary Joseph Praise letters en pagina plotseling vervagen; de grenzen tussen God en haar vielen weg. Dat was het gevolg van het lezen: een vreugdevolle overgave van haar lichaam aan het heilige, het eeuwige en het oneindige.

Tijdens de vespers van de zesde avond – want ze wilden de klooster-routine koste wat het kost volhouden – hadden ze een gezang, twee psalmen met de antifonen, vervolgens de lofprijzing gedaan en waren ze net het *Magnificat* aan het zingen, toen een oorverdovend gekraak hen terugbracht op aarde. Ze pakten hun reddingsvest en snelden naar buiten. Daar zagen ze dat een deel van het dek als een piramide omhoog geknikt stond, bijna, zo leek het zuster Mary Joseph Praise, alsof de *Calangute* van golfkarton was. De kapitein stak rustig nog een pijpje op en zijn grijns suggereerde dat zijn passagiers overdreven hadden gereageerd.

De negende avond kregen vier van de zestien passagiers en een van de bemanningsleden koorts en de tweede koortsdag kregen ze roze vlekken op hun lichaam, die zich als een Chinese puzzel verspreidden over hun

borst en buik. Zuster Anjali was er ernstig aan toe, als je haar aanraakte voelde je haar huid branden. De tweede ziektedag kreeg ze last van hevige ijlkoorts.

Onder de passagiers van de *Calangute* bevond zich een jonge chirurg – een Engelsman met een priemende blik die de Indiase Geneeskundige Dienst had verlaten op zoek naar graziger weiden. Hij was groot en sterk, en zijn getekende gelaat maakte een hongerige indruk, terwijl hij toch de eetkamer meed. Zuster Mary Joseph Praise was hem op de tweede dag van de overtocht letterlijk tegen het lijf gelopen toen ze uitgleed op de natte ijzeren trap van haar kamer naar de gemeenschappelijke ruimte. De Engelsman liep achter haar en greep haar op goed geluk beet, ergens in de buurt van haar staartbeen en het linkerdeel van haar borstkas. Hij zette haar overeind alsof ze een klein kind was. Toen ze hem stamelend bedankte, werd hij vuurrood; hij was door die onverwachte intimiteit nog meer van slag dan zij. Ze voelde blauwe plekken opzetten waar zijn handen haar hadden vastgepakt, maar eigenlijk vond ze dat niet erg. Daarna zag ze die Engelsman dagenlang niet meer.

Omdat ze nu medische hulp zocht, schraapte zuster Mary Joseph Praise al haar moed bij elkaar en klopte op de deur van zijn hut. Een zwakke stem vroeg haar binnen te komen. Een vieze acetongeur kwam haar tegemoet. ‘Ik ben het,’ zei ze. ‘Zuster Mary Joseph Praise.’ De dokter lag op zijn zij in zijn kooi, zijn huid had dezelfde kleur als zijn kakibroek, zijn ogen waren dichtgeknepen. ‘Dokter,’ zei ze aarzelend, ‘hebt u ook al koorts?’

Toen hij haar probeerde aan te kijken, begonnen zijn ogen te rollen als knikkers op een schuine plaat. Hij draaide zich om en kokhalsde boven een brandemmer, maar mikte ernaast, wat niet uitmaakte want de emmer was toch al tot de rand gevuld. Zuster Mary Joseph Praise liep snel naar hem toe en voelde aan zijn voorhoofd. Dat was koud en klam, helemaal niet koortsig. Zijn wangen waren hol en zijn lichaam zag eruit alsof het was gekrompen om in die kleine hut te passen. Iedere passagier had wel last van zeeziekte, maar de Engelsman had het wel heel zwaar te pakken.

‘Dokter, ik wil melden dat vijf patiënten koorts hebben. Die gaat gepaard met huiduitslag, rillingen en zweten, een langzame pols en gebrek aan eetlust. Ze zijn allemaal stabiel, behalve zuster Anjali. Dokter, ik maak me zeer ongerust over Anjali...’

Ze voelde zich een stuk beter nu ze dat had gezegd, ook al was een kreun het enige antwoord van de Engelsman. Haar blik viel op een hechtendraad van kattendarm die bij zijn hand om een bedspijl hing en waarin knoop op knoop was geknoopt, zeker tweehonderd stuks. Het waren er zo veel dat de draad overeind stond als een knoestige vlaggenmast. Zo had hij de uren bijgehouden, of de keren dat hij had gebrakt.

Ze spoelde de emmer schoon en zette hem zo terug dat hij erbij kon. Met een doek dweilde ze de vloer schoon, spoelde de doek uit en hing die te drogen. Ze zette water naast zijn bed. Ze trok zich terug en vroeg zich af hoeveel dagen hij al niet had gegeten.

's Avonds was hij er nog slechter aan toe. Zuster Mary Joseph Praise bracht hem lakens, handdoeken en bouillon. Op haar knieën probeerde ze hem te voeren, maar de geur van eten bezorgde hem al braakneigingen. Zijn ogen lagen diep weggezonden in de kassen. Zijn uitgedroogde tong leek op die van een papegaai. De lucht die in de kamer hing, herkende ze als die van verhogering. Wanneer ze aan de achterkant van zijn arm een huidplooi optilde en weer losliet, bleef die als een tent overeind staan, net als het geknikte dek. De emmer was halfvol met heldere vloeistof. Hij wauwelde over groene weiden en was zich niet van haar aanwezigheid bewust. Kon zeeziekte dodelijk zijn? vroeg ze zich af. Of had hij een *forme fruste* van de koorts die zuster Anjali teisterde? Er was zoveel wat ze niet van geneeskunde wist. Midden op de oceaan, omgeven door zieken, voelde ze die onwetendheid zwaar op haar drukken.

Maar ze wist wel hoe ze moest verplegen. En ze wist hoe ze moest bidden. Dus al biddend hielp ze hem uit zijn hemd dat stijf stond van de gal en het spuug, en trok ze zijn broek uit. Toen ze hem waste, voelde ze zich opgelaten, want ze had nog nooit een blanke man, laat staan een arts verzorgd. Wanneer ze hem met haar washandje aanraakte kreeg hij kippenvel, maar zijn huid vertoonde niet de uitslag die ze had gezien bij de vier passagiers en de scheepsjongen die door de koorts waren geveld. Zijn pezig armspieren waren bij zijn schouders sterk opgezet. Nu pas ontdekte ze dat zijn borstkas aan de linkerkant smaller was dan rechts; in de holte boven zijn linkersleutelbeen paste wel een half kopje water en in de rechter maar een theelepeltje. Net onder en boven zijn linkertepel zag ze tot aan zijn oksel een diepe instulping. De huid op deze krater glom en was rimpelig. Ze voelde eraan en schrok toen haar vingers geen weerstand van botten